

Emil Hilje

Sveučilište u Zadru, Odjel za povijest umjetnosti

Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

UDK / UDC: 72/73 Radmil Ratković

728(497.5 Šibenik)“145”

14. 6. 2013.

**Radmil Ratković i
stambeno graditeljstvo
u Šibeniku u drugoj
polovini 15. stoljeća***Ključne riječi: Radmil Ratković, Šibenik, stambeno graditeljstvo, 15. stoljeće**Key words: Radmil Ratković, Šibenik, residential architecture, 15th century*

Djelatnost Radmila Ratkovića vezanu uz gradnju i opremanje stambenih zgrada u Šibeniku posvjedočuju tri sačuvana ugovora. Prvi, datiran 5. lipnja 1458. godine, odnosi se na izradu trojih pravokutnih vrata i tri balkona za dućan šibenskog plemića Stjepana Tavilića, drugi, datiran 21. travnja 1481. godine, odnosi se na izradu vrata i prozora za kuću plemića Ivana Vojnovića, a treći, datiran 5. ožujka 1483. godine, odnosi se na izradu vrata poviše stubišta kuće Martina Bogafčića. Pored tih ugovora, još nekoliko dokumenata posredno svjedoči o tom aspektu Ratkovićeve djelatnosti pa iz njih doznajemo da je isporučivao klesane elemente za kuće brodograditelja Luke Radelića, bojadisara Mateja Bogafčića, Mihovila Cvitanova, Jurja Dobroevića i vapnara Andrije. Premda je riječ o relativno skromnim narudžbama, one potvrđuju pretpostavke da su istaknuti majstori iz kruga Jurja Dalmatinca, uz svoje puno poznatije i bolje dokumentirane radove na sakralnim građevinama, ujedno bili i nositelji likovne artikulacije stambenih zgrada, u prvom redu različitih klesanih elemenata, upravo onih kojima se isticala reprezentativnost, bogatstvo, ali i moderan izgled tih kuća.

Graditelj i klesar Radmil Ratković iz Hvara jedan je od rijetkih učenika Jurja Dalmatinca koji se poslije afirmirao i kao samostalan djelatnik.¹ Na osmogodišnji nauk kod poznatog umjetnika stupio je u Šibeniku 27. lipnja 1444. godine, u dobi od dvanaest godina.² Međutim, nakon nešto više od tri godine Radmil je bez odobrenja napustio svoga majstora pa ga je 7. listopada 1447. godine Dalmatinac u Splitu tužio i tražio da dovrši ostatak naukovanja. No, splitski je knez oslobodio Radmila obveza prema Dalmatincu, a njega uputio da svoja potraživanja usmjeri prema Alegretu Bogulinoviću koji ga je dao na nauk.³

Kao samostalan djelatnik Radmil Ratković se prvi put spominje tek 16. travnja 1453. godine kada je u Šibeniku primio na petogodišnji nauk i rad Jakova Radišića iz Hvara.⁴ Od tada pa sve do 10. rujna 1489. godine kada se posljednji put spominje živ,⁵ boravi i djeluje u Šibeniku,⁶ uz kraća ili duža izbivanja zbog zahtjevnijih angažmana, ponajprije onih u Pagu i Fermu.

Dana 21. kolovoza 1457. godine Ratković je zabilježen među majstorima koji su trebali pod upravom Jurja Dalmatinca raditi na šibenskoj katedrali, a s kojima je ugovor sklopljen 8. listopada 1456. godine.⁷ Iz toga se može zaključiti da je, unatoč prekidu naukovanja, zadržao dobar odnos sa svojim bivšim učiteljem. I doista, upravo je Radmil Ratković jedan od nekolicine graditelja i klesara iz šibenskog kruga na koje se Dalmatinac oslanjao i angažirao ih, ne samo na gradnji katedrale nego i kao pomoćnike u realizaciji svojih drugih pothvata.⁸

Kao samostalan djelatnik Ratković je, poput nekih drugih majstora iz kruga Jurja Dalmatinca,⁹ prihvaćao najrazličitije poslove u Šibeniku ali i drugdje. Ti su se poslovi kretali u rasponu od jednostavne isporuke ponekoga klesanog elementa,¹⁰ do nešto ambicioznijih narudžbi vezanih uz artikulaciju pojedinih građevina. Posebice se ističu narudžbe za gradnju kapele u crkvi sv. Frane u Šibeniku, što je trebao raditi zajedno sa svojim suradnikom Mihovilom Antuno-

vim,¹¹ te za isporuku kamena za katedralu u Fermu, zajedno s graditeljem i klesarom Ivanom Hreljićem.¹² Ratkovićev najpoznatiji rad zacijelo je bio angažman na gradnji kapele obitelji Mišulić u crkvi paških benediktinki 1467. godine,¹³ koji je ujedno i najpouzdanije svjedočanstvo o nastavku poslovne suradnje sa svojim nekadašnjim učiteljem.

Arhivske vijesti o angažmanu Radmila Ratkovića na gradnji i opremanju stambenih zgrada u Šibeniku nisu osobito brojne, ali može se pretpostaviti da te koje su zabilježene (i sačuvane) svjedoče tek o dijelu toga vida njegove djelatnosti, a da mnoge jednostavnije narudžbe nisu ni bile zabilježene ili su rješavane uobičajenom ceduljom (*cirografo*) pa se stoga nisu sačuvale.¹⁴

Već 5. lipnja 1458. godine, oko godinu i pol nakon što je bio angažiran za radove na šibenskoj katedrali, Radmil Ratković se obvezao šibenskom plemiću Stjepanu Taviliću da će mu načiniti veliki portal za kuću, poput onoga na kući kanonika Mihovila Jutronića, za cijenu od četrdeset libara. Također se obvezao načiniti troja vrata za dućan i tri balkona,¹⁵ nadsvođena i s podnicama od monolitnih ploča, sve od bijelog kamena, za cijenu od devet solada i šest obola po stopi.¹⁶ Posao je trebao biti gotov do Mesopusta.¹⁷ Ova narudžba, poput sličnih zabilježenih u Šibeniku ali i u drugim dalmatinskim gradovima, otkriva da su majstori klesari i kipari obično bili angažirani samo na izradi pojedinih istaknutijih elemenata stambenih zgrada, ali ne i u planiranju samih građevina.¹⁸

Dana 6. rujna iste godine Ratković je sklopio ugovor s brodograditeljem Lukom Radelićem, po kojem je za vrijednost izrađenog broda trebao isporučiti neke klesane radove. Nažalost, sam ugovor nije nam poznat,¹⁹ nego je naveden u sporu do kojeg je došlo između dviju strana. Naime, 18. ožujka 1461. godine Luka i Radmil su kao pomirbene suce izabrali plemiće Šimuna Tavilića i Dominika Lovrina te kipare Ivana Pribislavljića i Petra Berčića.²⁰ Navedeni suci su već isti dan donijeli pravorijek, određivši da Ratković do kraja sljedećeg lipnja izvrši sve u skladu s prethodno sklopljenim ugovorom. Također su odredili da za kut Lukine kuće načini prozor poput onoga na kući Damjana Tobolovića i isporuči mu dvije ploče za balkone. U sravnjivanju ukupnog računa utvrdili su da Radmil mora Radeliću isplatiti još četrdeset i pet libara, a ovaj njemu isporučiti navedeni brod, s jarbolom i kormilom, bez ikakvih zapreka.²¹ No izgleda da Ratković nije u potpunosti ispoštovao tu odluku pa je 13. ožujka 1464. godine marangon Juraj Radelić imenovao za zastupnika svoga brata Mihovila koji je od Ratkovića trebao utjerati dug za barku koju je načinio njegov brat Luka, koji je trenutačno vojnika na Istoku.²²

Sljedeći dokument koji otkriva Ratkovićev angažman vezan uz gradnju stambenih zgrada datiran je 24. studenoga 1460. godine. Toga se dana Radmil obvezao bojadisaru Mateju Bogafčiću da će, ako ne preuzme od bračkih klesara Marka i Grgura Petračića²³ sedamnaest stuba i jedna

vrata, koje su bili obvezni isporučiti rečenom Mateju,²⁴ navedene stube i vrata on sam isporučiti na šibensku obalu do Uskrsa, za cijenu od dvadeset i četiri libre.²⁵ Vjerojatno se Radmil ovdje pojavio ponajprije u ulozi prijevoznika i posrednika, ali zacijelo ne sasvim slučajno. Naime, budući da je posjedovao vlastiti kamenolom na Braču,²⁶ zasigurno je održavao poslovne veze s tamošnjim kamenarima pa je tako mogao poslužiti kao poveznica između šibenskih naručitelja i bračkih majstora. Stoga je ponekad, čak i u slučajevima kada je isporuka kamena naručena direktno od njega, teško sa sigurnošću utvrditi što je od naručenog doista osobno klesao. To je osobito dvojbeno u slučajevima kada je u pitanju jednostavan građevinski kamen koji je mogao biti grublje ili finije obrađen, ali u osnovi nije zahtijevao posebnu klesarsku vještinu.

U tom je kontekstu zanimljiv dokument sročen 28. prosinca 1462. godine, koji se odnosi upravo na građevinski kamen namijenjen privatnoj gradnji. Naime, toga dana su Mihovil Cvitanov, u čije je ime Ivan Cimaturić isplatio klesaru Radmilu Ratkoviću trideset i jednu libru za određenu količinu kamena, te Ivan Mlednić kojem je Ratković ostao dužan sedam libara za kupljenu barku i dvadeset i osam solada za neko zastupanje, izabrali za svoga zastupnika klesara Mihovila pok. Antuna.²⁷ Navedeno je da je dio duga Mihovilu Cvitanovu Ratković isplatio s trideset i dvije stope kamena koje je protomajstor gradnje katedrale Juraj Dalmatinac procijenio na vrijednost od jedanaest libara.²⁸ Činjenica da se kao procjenitelj vrijednosti i kvalitete isporučenog kamena pojavio upravo Juraj Dalmatinac teško da može biti slučajna, no već sama potreba za takvom procjenom upućuje na to da je u pitanju ipak bio nešto finije obrađeni kamen, vjerojatno namijenjen onom zidu koji je predstavljao lice građevine.

Različite oblike i modele Ratkovićeva angažmana vezanog uz stambene zgrade ilustrira i dokument sročen u rujnu 1476. godine,²⁹ kada su se Radmil i njegov poslovni suradnik Pafko Mišljenović³⁰ obvezali Grguru Bogafčiću da će neku već postojeću kamenicu, zapremnine sto modija,³¹ ugraditi ispod kamenog stubišta njegove kuće, tako da će porušiti dio starog zida i sagraditi novi te premjestiti postojeća vrata.³² U cijelom tom poslu pravoga klesarskog zadatka nije ni bilo, izuzev bušenja rupa za učvršćivanje pokrova rečene kamenice pa je, po svemu sudeći, pravi izazov zapravo predstavljalo baratanje tako velikom kamenicom. U svakom slučaju i ovaj dokument ocrta raznolikost Ratkovićeva poslovanja, ali i dosjetljivost vlasnika kuća u Šibeniku, koji su bili prisiljeni maksimalno racionalno iskorištavati relativno skučen prostor koji im je bio na raspolaganju.

Sljedeći dokument u kojem se Radmil Ratković pojavljuje u vezi s radovima na stambenim zgradama nalazimo tek nakon petnaest godina.³³ Dana 21. travnja 1481. godine Ratković se obvezao načiniti za kuću Ivana Vojnovića³⁴ vrata poput onih na kući mesara Šimuna, ali dva prsta debljih

dovratnika i nadvratnika (*palestratas et soiaris*) te jedan prozor, za cijenu od osam solada po stopi. Posao je trebao dovršiti u roku od mjesec dana. Čini se da je rok bio više-manje ispoštovan pa je majstor primio isplatu 19. kolovoza.³⁵ Izgleda da su Vojnović i Ratković poslije nastavili međusobno poslovanje, ali ne sasvim skladno. Naime, Vojnović je 10. lipnja iste godine naručio od Ratkovića kamenicu za ulje zapremnine dvadeset i pet modija i isplatio mu unaprijed dvadeset i dvije libre, da bi 29. kolovoza promijenio narudžbu za kamenicu kapaciteta četrdeset modija i isplatio mu još dvadeset i četiri libre.³⁶ Međutim, Ratković nije poštovao rok isporuke pa ga je Vojnović 17. prosinca tužio. Majstor se opravdavao da nije mogao obaviti navedenu isporuku zbog lošeg vremena i kuge u Šibeniku i da će to obaviti čim bude moguće. Međutim, Vojnović je odgovorio da su drugi majstori bez problema putovali i dovozili kamenice i kamen s Brača pa je knez donio presudu da Ratković u roku od dvadeset dana isporuči kamenicu u skladu s ugovorom.³⁷ Unatoč navedenim nesuglasicama Vojnović i Ratković su i dalje nastavili poslovati, ali nastavile su se i nesuglasice pa su 8. travnja 1486. godine kao pomirbene suce u međusobnom sporu vezanom uz isporuku bijelog kamena s Korčule izabrali majstore zidare i klesare Jurja Mainića,³⁸ Mihovila Andrijina Budčića,³⁹ Luku Kušalovića⁴⁰ i Ludovika Augustinova iz Monze.⁴¹ Pritom je navedeno da se iz spora izuzimaju neke stube.⁴² Navedeni suci su već 13. travnja donijeli pravorijek, u kojem je citiran dokument po kojem je Ratkoviću kao trošak prijevoza rečenog kamena trebalo biti isplaćeno osam solada po danu, a za obrađeni kamen tri solda po stopi. Također je trebao biti isplaćen za portal s bastonima za Jurja Dobroevića po šest solada za svaku stopu kamena. Za »saracenske« prozore trebao je dobiti po pet libara za svaki. Za probušene kamene zupce (konzole) za prozore trebao je dobiti po četrnaest solada za svaki s dvije rupe, a dvanaest za one s jednom rupom. Na kraju, za kamen za vrata koji je dao vapnaru Andriji trebao je biti isplaćen pet solada po stopi.⁴³

Po svemu sudeći, Ivan Vojnović je svoju kuću gradio, pregrađivao i opremao u nekoliko faza, koristeći Ratkovića barem u tri navrata, ne samo kao vještog klesara nego i kao prijevoznika. A određeni problemi i nesporazumi do kojih je pritom dolazilo očito nisu bili prepreka daljoj suradnji.

U vremenu između dvaju angažmana za Ivana Vojnovića, zabilježen je još jedan ugovor Radmila Ratkovića vezan uz gradnju i opremanje stambenih zgrada. Dana 5. ožujka 1483. godine obvezao se Martinu Bogafčiću načiniti vrata poviše stubišta njegove kuće te zid poviše i pokraj tih vrata. Posao je trebao biti dovršen do kraja travnja. Naručitelj se obvezao majstoru isplatiti pedeset i četiri libre, dati svoj brod za prijevoz kamena i prevesti kamen od šibenske luke do gradilišta. Ako majstor ne ispoštuje rok, naručitelj je mogao dati da se taj posao obavi o njegovu trošku.⁴⁴

Navedeni dokumenti o djelatnosti Radmila Ratkovića vezanoj uz gradnju i opremanje stambenih zgrada predstavljaju

tek skroman dio sačuvane arhivske građe o tom segmentu kamenarske djelatnosti u Šibeniku u drugoj polovini 15. stoljeća,⁴⁵ pa u ovom trenutku mogu poslužiti tek kao svojevrsna ilustracija načina i uvjeta u kojima se ta gradnja odvijala. Makar nije riječ o osobito raskošnim ni izrazito značajnim cjelinama, arhivske potvrde o učešću djelatnika iz najužeg kruga Jurja Dalmatinca nedvojbeno su svjedočanstvo o tome da su upravo njegovi učenici i pomoćnici bili ti koji su pojedine elemente njegova likovnog izraza prenosili na djela stambenog graditeljstva u Šibeniku, slično kao Andrija Aleši u Splitu,⁴⁶ posluživši tako kao svojevrsna spona između ambicioznih sakralnih gradnji i skromnijih i manje zahtjevnih realizacija u okvirima stambenog graditeljstva, pri čemu su neki dekorativni elementi proizašli iz ambijenta oko Jurja Dalmatinca postali na određeni način opća svojina. Pored Ratkovića, u opremanju stambenih zgrada klesanim elementima bio je angažiran i Petar Berčić,⁴⁷ još jedan značajni djelatnik iz kruga Jurja Dalmatinca, a zacijelo su i neki manje istaknuti majstori klesari, odnjegovani barem u ozračju toga kruga ili vođeni specifičnim zahtjevima naručitelja, umnožavali radove koji su u znatno skromnijem a vrlo često i u zanatski manje vještom obliku ipak predstavljali odraz reprezentativnih ostvarenja velikog majstora i njegovih najbližih pomoćnika.⁴⁸

Zacijelo se dio narudžbi oslanjao i na ukus vezan uz neke druge, razvijenije sredine pa danas na šibenskim fasadama otkrivamo i takve klesane oblike koji nisu nužno proizašli iz Jurjeva kruga, nego su možda bili direktno inspirirani venecijanskim, zadarskim ili južnodalmatinskim uzorima i predlošcima. Kada se govori o predlošcima, mogući su i neki crteži, kojih je zacijelo bilo, ali zapisi iz arhiva jasno svjedoče da je najčešća praksa bila ugledanje na neku već postojeću građevinu ili neki njezin dio pa se samim tim naručitelj priklanjao određenoj tipologiji (ponajprije vrata i prozora), a majstori su se, bez obzira na vlastiti likovni senzibilitet, ipak uglavnom pokoravali zahtjevima naručitelja, barem koliko se ticalo temeljnih oblika i struktura.⁴⁹ Tako se događalo da su se neki karakteristični oblici umnažali i vremenom postali prepoznatljivo lokalno obilježje, makar njihovo izvorište nije moralo nužno biti upravo šibensko pa sačuvani ostaci reprezentativnoga stambenog graditeljstva 15. stoljeća u Šibeniku, pored specifičnosti proizašlih iz konfiguracije terena,⁵⁰ omogućuju identificiranje i nekih karakterističnih elemenata koji se pojavljuju češće nego u drugim dalmatinskim sredinama.⁵¹ Dakako, tek će buduća sustavna istraživanja cjelokupnog korpusa šibenskoga stambenog graditeljstva omogućiti potpunije sagledavanje procesa usvajanja pojedinih likovnih elemenata,⁵² njihovo uklapanje u tradicionalne oblike gradnje, a zatim i način na koji su i ti, nekad novi oblici, postajali tradicija koja je utjecala na dalju evoluciju stambenog graditeljstva.

Nažalost, pri sadašnjem stupnju istraženosti kompleksa šibenskoga profanog graditeljstva nije moguće sa sigurnošću dovesti u vezu kuće koje se spominju u dokumentima sa saču-

vanim ostacima stambenog graditeljstva, osim iznimno, kada je položaj kuće precizno utvrđen u dokumentu ili kada poneki sačuvani plemićki grb omogućava pouzdaniju identifikaciju, što nije slučaj s kućama na kojima je posvjedočen Ratkovićev angažman.⁵³ Ipak, zacijelo će upravo arhivski podaci, u kombinaciji sa sveobuhvatnom analizom šibenskih srednjovjekovnih urbanih struktura, u budućnosti omogućiti daleko jasniji uvid u jedan od najživljih procesa gradogradnje na hrvatskoj obali Jadrana. U tom kontekstu i podaci o djelatnosti Radmila Ratkovića vezanoj uz stambeno graditeljstvo mogu poslužiti kao poticaj za buduća sustavna istraživanja te problematike.

Prilozi

1.

1458. 5. VI – U Šibeniku. Klesar Radmil Ratković obvezuje se Stjepanu Taviliću isklesati veliki portal za kuću, poput onoga na kući kanonika Mihovila Jutronića, za cijenu od četrdeset libara. Također se obvezuje načiniti troja vrata za dućan i tri balkona, za cijenu od devet solada i šest obula po stopi. Posao treba biti gotov do Mesopusta.

Die quinto mensis supradicti.

(in margine:) *Ser Stefano Tauilich laborerium faciendum.*

Actum Sibenici in apoteca mei subscripti notarii, coram ser Nicolao Draganich examinatore, presentibus ser Dragano Draganich et ser Iohanne Cimaturich testibus habitis et uocatis. Ibique lapicida magister Radmil Ratchouich promisit sollempniter sine aliqua exceptione iuris uel facti se obligando ser Stefano Tauilich ibidem presenti pro se et suis heredibus stipulanti ianuas de petra alba et sufficienti tam magnas et simili modo laboratas et de sic magnis lapidibus quarum sunt porte domus domini presbiteri Michaelis Iutronich canonicis Sibenici in qua ad presens habitat, facere et complere fideliter pro libris quadraginta denariorum. Item dictus magister conuenit et promisit facere portas tres quadras pro apotecis et balconos tres cum solaro desuper inarchato et cum planchis tribus sub dictos balconos de predicta petra alba et sufficienti et pro opere idonea predicto ser Stefano, pro quibus portis apotecarum, pro balconis et planchis debeat habere idem magister pro qualibet pede soldos nouem obulos sex paruorum, que pedes debeant mensurari secundum consuetudinem Sibenici. Quod laborerium dictus magister complere promisit usque ad Carnis priuium proxime futurum, sub pena subscripta. Item dictus magister contentus fuit quod quicquid idem ser Stefanus dabit denariorum eodem magistro in rationem laborerii vt scribat sua manu propria in quaterno eiusdem ser Stefani cui scripture credatur et sit autentica pro cautella ipsius ser Ste[fani]. Que omnia et singula suprascripta ipse ambe partes ad inuicem promiserunt per se et eorum heredes firma et rata habere et tenere et non contrafacere uel venire aliqua ratione

uel causa de iure uel de facto, sub pena quarti pluris omnium predictorum et refectione omnium damnorum et expensarum interesse quod uel qua vna pars occasione alterius contra predicta venientis habuerit uel sustinuerit in iudicio siue extra, pro quibus omnibus et singulis firmiter obseruandis obligauit vna pars alteri omnia sua bona, et pena soluta uel non rata maneant omnia et singula suprascripta.

(DAZd, ŠNA, Kut. 17/I, 17/II, 17/III, Ilija Banjvarić, F 13/a2, fol. 70-70')

2.

1481. 21. IV – U Šibeniku. Klesar Radmil Ratković obvezuje se načiniti za kuću Ivana Vojnovića vrata poput onih na kući mesara Šimuna te jedan prozor, za cijenu od osam solada po stopi. Posao treba dovršiti u roku od mjesec dana.

Eodem die.

(in margine:) *Conuentio inter Ioannem Voynouich et magistrum Radmilum lapicidam.*

Actum Sibenici in cancelaria mei notarii, presentibus Michaelae Ifchouich et magistro Bartolo Raychouich pilipario ciuibus Sibenici testibus vocatis et rogatis.

Ibique Ioannes Voynouich ciuis Sibenici per se et suos heredes conuenit cum magistro Radmillo Ratchouich lapicida de Sibenico ibi presente et stipulante pro fatiendo vnam portam et vnam fenestram slanzatam hoc modo videlicet: dictus magister Radmil obligatus sit cum effectu facere de bonis lapidibus albis vnam portam quemadmodum est illa domus Simonis becarii ab introitus eius domus, et duobus digitibus (!) grossiores palestratas et soiarios prout sunt illi porte domus dicti Simonis, et vnam fenestram de dictis lapidibus slanzatam inferatam boni morellis et foramina facere dicte fenestre ubi debent poni ferros. Et dictus magister a dicto Ioanne habere debeat pro singulo pede soldos octo paruorum. Quod totum opus obligatus sit facere usque ad vnum mensem proxime futurum. Et causa quo non fecerit et non attenderit ad dictum tempus dare dicta laboreria transacto dicto termino sit licitum dicto Ioanni expensis et interesse dictum opus fieri facere. In ratione uero cuius laborerii dictus magister Radmil confessus fuit se recepisse a dicto Ioanne libras decem paruorum. Promittens dictus Radmil omnia suprascripta promissa et obligata firma et rata habere sub pena 4^{ti} et obligatione omnium suorum bonorum presentium et futurorum et refectione omnium damnorum et expensarum ac interesse litis et extra, et pena soluta uel non suprascriptis tamen firmis manentibus.

(in margine:) *Millesimo et indictione suprascriptis, die 19 augusti, in statione contrascripti Iohannis, presentibus Philippo quondam Gregorii nauta et Matheo Petrouich de Striseno testibus. Ibique magister Radmil contrascriptus confessus fuit (ostatak nije napisan).*

(DAZd, ŠNA, Kut. 18/IV, Cristoforo q. Andree, F IVa, fol. 50-50')

3.

1483. 5. III – U Šibeniku. Klesar Radmil Ratković obvezuje se Martinu Bogafčiću načiniti vrata poviše stubišta njegove kuće te zid poviše i pokraj tih vrata. Posao treba biti dovršen do kraja travnja. Naručitelj se obvezuje majstoru isplatiti pedeset i četiri libre, dati svoj brod za prijevoz kamena i prevesti kamen od šibenske luke do gradilišta. Ako majstor ne ispoštuje rok, naručitelj može dati da se taj posao obavi o njegovu trošku.

Die quinto martii suprascripti.

(in margine:) *Conuentio scalle ser Martini Bogafcich.*

Actum Sibenici ad pedes scale lapidee domus infrascripti ser Martini, presentibus ser Michaelae Stipularich et ser Petro quondam ser Iohannis Tauilich ciuibus Sibenici testibus rogatis.

Ibique ser Martinus Bogafcich ciuis Sibenici hoc modo conuenit cum magistro Radmillo Ratchouich lapicida pro faciendo quamdam portam lapideam et muro de lapidibus albis super scallis lapideis domus dicti ser Martini hoc modo: primo dictus magister Radmil teneatur facere vnam portam lapideam latitudinis pedum sex cum tribus quartis et latitudinis prout est scalla predicta dicti ser Martini ad eius domum. Et alte esse debeant videlicet illam ad angulum grossam vnus pedis cum vno quarto ab vno latere et ab altero vnus pedis cum eius bastono, et ex dicta porta fienda versus plancam superiorem dicte scalle teneatur magister facere tantum murum de alpidibus (!) albis prout apparet lineatum alatere siue in muro tinctorie per rectitudinem incipiendo dictum murum a dicta porta usque ad eius sumitatem per rectitudinem versus suprascriptam plancam, qui murus esse debeat grossus medii pedis et ab extra batatum cum martello, et ab intus cum punctarolo, ita quod sit pulcer. Quod opus dictus magister Radmil teneatur perficere et complere per totum mensem aprilis proxime futurum. Et pro sua mercede habere debeat pro dicto opere libras quinquaginta quatuor paruorum a dicto ser Martino, et eius barciusum pro vno itinere ad conducendum lapides pro dicto opere. Item dictus ser Martinus teneatur conduci facere omnes lapides a(d) prekriženo) marina Sibenici usque dictum (tempus – prekriženo) opus siue scalam. In ratione uero dicti operis dictus magister Radmil a dicto ser Martino confessus fuit se recepisse libras viginti paruorum, et residuum prout conduceret lapides pro dicto opere et secundum laborabit. Et causa quo in dicto termino non expleuerit dictum opus sit licitum dicto ser Martino expensis dicti magistri illud fieri facere. Promittentes dicte partes omnia et singula suprascripta inuicem promissa et obligata firma et rata habere, attendere et obseruare sub pena 4^{ti} et obligatione omnium suorum bonorum presentium et futurorum, et refectione omnium damnorum et expensarum ac interesse litis et extra, et pena soluta uel non suprascriptis tamen firmis manentibus.

(DAZd, ŠNA, K 18/IV, Cristoforo q. Andree, F IVb, fol. 35^v-36)

BILJEŠKE

1 Juraj Dalmatinac je tijekom svoga radnog vijeka, prema do sada poznatim dokumentima, primio ukupno sedamnaest učenika i četiri pomoćnika: Radmil Ratković iz Hvara (27. lipnja 1444. – osmogodišnji nauk), Vladan (Lancilago) Vukićev iz Šibenika (1. veljače 1447. – lapicida, trogodišnji nauk), Mihovil Živković iz Korčule (18. svibnja 1447. – sedmogodišnji nauk), Petar Martina Alegretijeva iz Dubrovnika (21. lipnja 1447. – šestogodišnji nauk), Matej Petrov Markošević iz Splita (10. rujna 1447. – *murarius* i *lapicida*, trogodišnji rad i nauk), Martin pok. Anzelina Nijemca iz Splita (4. studenoga 1447. – sedmogodišnji nauk), Mihovil Vukićev iz Bosne (2. svibnja 1449. – desetogodišnji nauk), Vukašin Jurjev Marković iz Šibenika (24. svibnja 1449. – sedmogodišnji nauk), Martin Dragošev Dmitrović iz Dubrovnika (9. prosinca 1449. – osmogodišnji nauk), Ivan Stjepana Franulova iz Šibenika (19. prosinca 1449. – *lapicida*, jednogodišnji rad), Stjepan Grubanović iz Podstrumice (14. veljače 1450. – šestogodišnji nauk), Alegreto (Radoj) Radoslačić iz Jajca (24. studenoga 1451. – *lapicida*, dvogodišnji rad), Šimun Petrice Radulovića iz Zadra (20. siječnja 1453. – šestogodišnji nauk), Luka Nikloušev iz Šibenika (1. listopada 1460. – šestogodišnji nauk), Bartul Andrijin iz Šibenika (1. listopada 1460. – šestogodišnji nauk), Luka Baltazarov Roklić iz Šibenika (16. veljače 1463. – sedmogodišnji nauk), Matej Papričić iz Rakitnice (7. ožujka 1463. – sedmogodišnji nauk), Konstantin Ivanov Gojtanović iz Humljana (14. srpnja 1466. – sedmogodišnji nauk), Antun Pavlov Draščić iz Livna (11. travnja 1467. – sedmogodišnji nauk), Pavao pok. Antuna iz Sopila (8. veljače 1468. – sedmogodišnji nauk), Juraj Cvitanov iz Kotiševića kod Vrlike (22. svibnja 1470. – osmogodišnji nauk). S popisa Jurjevih učenika treba isključiti dvojicu slugu – Martina Ostojića Plaskovića iz Jezera (1. listopada 1451. – petogodišnja služba) i Petka Radinovića (otpremljen 31. svibnja 1468.), koji se ponegdje navode kao učenici: IGOR FISKOVIĆ, *Neki vidovi umjetničkog djelovanja Jurja Dalmatinca u Šibeniku i Splitu*, Radovi Zavoda JAZU u Zadru, 27–28 (1981.), 166; JOSIP KOLANOVIĆ, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., 265, bilj. 80.

2 Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZd), *Šibenski notarski arhiv* (dalje: ŠNA), Kut. 11/V, 11/VI, Antonio Campolongo, F 10/II, fol. 164-164' (izvorne signature donosim stoga što je po signaturama zabilježenim u starijoj literaturi danas dosta teško pronaći dokumente jer su fondovi *Šibenski notarski arhiv* i *Stari splitski arhiv* u međuvremenu preuređeni); DAGOBERT FREY, VOJESLAV MOLĚ, *Der Dom von Sebenico und sein Baumeister Giorgio Orsini*, Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der k. k. Zentral-Kommission für Denkmalpflege, VII/I–IV (1913.), 136, doc. nr. 31 – dio isprave; MILAN IVANIŠEVIĆ, *Juraj Dalmatinac u Splitu godine 1444. i 1448.*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 3–6 (1979.–1982.), 150, bilj. 15 – čitava isprava.

3 DAZd, *Stari splitski arhiv*, Kut. 6, Sv. 19/3, fol. 24'; Dominik de Manfredis; METOD HRG, JOSIP KOLANOVIĆ, *Nova grada o Jurju Dalmatinu*, Arhivski vjesnik, XVII–XVIII (1974.–1975.), 22–23 – čitava isprava; MILAN IVANIŠEVIĆ (bilj. 2), 154 – čitava isprava.

4 ... *Ibique Iacobus Radissich de Lesina adolescens annorum circa decemseptem se locauit in discipulum magistro Ratmillo Ratchouich lapicide de Lesina ... pro annis quinque ... laborare de arte sua lapicidaria...* (DAZd, ŠNA, Kut. 15, 16/I, Karotus Vitale, F 15/Ic, fol. 45'). Zahvaljujem kolegama Milenku Lončaru i Nikoli Vuletiću koji su mi pomogli u iščitavanju problematičnih mjesta u pojedinim dokumentima.

5 ... *presentibus magistro Radmillo Ratchouich lapicida...* (DAZd, ŠNA, Kut. 23/I, Martin Campellis, Sv. 26/Ib, fol. 52).

6 Radmil Ratković spominje se u brojnim radovima posvećenima Jurju Dalmatinu ali i u nekim općim pregledima dalmatinske umjetnosti 15. stoljeća, pa je i dio arhivskih vijesti koje se na njega odnose već poznat: VOJESLAV MOLĚ, *Urkunden und Regesten zur Geschichte der dalmatinischen Kunst aus dem Notariatsarchiv von Sebenic*, Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der k. k. Zentral-Kommission für Denkmalpflege, VI/I–IV (1912.), 151, nr. 21; 152–153, nr. 23, 24, 25; DAGOBERT FREY, VOJESLAV MOLĚ (bilj. 2), 136, 157; ALESSANDRO DUDAN, *La Dalmazia nell'Arte Italiana – Venti Secoli di Civiltà, Volume I: Dalla preistoria all'Anno 1450*, Fratelli Treves Editori, Milano, 1921., 182; PETAR KOLENDIĆ, *Stube na crkvi Sv. Ivana u Šibeniku*, Starinar

SANU, III/1 (1923.), 87, 89, 72, 73, 77, 80–91, 94; CVITO FISKOVIĆ, *Bilješke o paškim spomenicima*, Ljetopis JAZU, 57 (1953.), 63–64; CVITO FISKOVIĆ, *Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru*, Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku, 8–9 (1962.), 186–188; METOD HRG, JOSIP KOLANOVIĆ (bilj. 3), 7–9, 13, 22–23; CVITO FISKOVIĆ, *Hvarska katedrala*, Čakavski sabor, Split, 1976., 93; IGOR FISKOVIĆ (bilj. 1), 127, 134, 155, 157, 173; MILAN IVANIŠEVIĆ, *Juraj Dalmatinac u Splitu godine 1444. i 1448.*, Mogućnosti, 4–5 (1985.), 468, 470, 472, 485–486; MILAN IVANIŠEVIĆ (bilj. 2), 143–144, 146, 150, 154; IGOR FISKOVIĆ, *Renesansno kiparstvo*, Tisuću godina hrvatske skulpture, (ur.) Igor Fisković, Muzejsko-galerijski centar, Zagreb, 1991., 71; JOŠKO KOVAČIĆ, *Dvije hvarske skulpture iz 15. stoljeća*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 32 (1992.), 433; PAVUŠA VEŽIĆ, *Kapela Sv. Nikole Jurja Dalmatinca u crkvi Sv. Margarite, Pag*, Peristil, 38 (1995.), 37–42; EMIL HILJE, *Spomenici srednjovjekovnoga graditeljstva na Pagu*, Arheološki muzej u Zadru, Zadar, 1999., 93–94; PREDRAG MARKOVIĆ, *Stoljeće renesansne arhitekture na Jadranu (1450–1550)*, Gradovi, majstori i naručitelji, Hrvatska renesansa, (priur.) Miljenko Jurković, Alain Erlande-Brandenburg, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2004., 86; MILAN PELC, *Renesansa*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007., 27, 187, 245, 294, 341; PREDRAG MARKOVIĆ, *Katedrala Sv. Jakova u Šibeniku – prvih 105 godina*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2010., 458, 463, 472, 474, 479, 483; EMIL HILJE, *Spomenici povijesnoga graditeljstva na otoku Pagu*, Toponimija otoka Paga, (ur.) Vladimir Skarčić, Sveučilište, Zadar, 2011., 153–154.

7 DAZD, ŠNA, Kut. 16/IV, Karotus Vitalis, F15/IId, fol. 32'–33; DAGOBERT FREY, VOJESLAV MOLĚ (bilj. 2), 157, doc. nr. 112 – dio isprave. Ostali navedeni majstori su Ivan Pribislavljić, Matko Stoislavljić, Alegreto Stipančić i Petar Berčić, dakle istaknuti pripadnici Jurjeva šibenskog kruga.

8 O tome opširnije vidi u: IGOR FISKOVIĆ (bilj. 1), 127, 134, 155, 157, 173.

9 U kontekstu djelatnosti vezane uz opremanje stambenih zgrada svakako treba spomenuti Petra Berčića, još jednoga važnog dionika Jurjeva kruga, za kojeg postoje podaci da je isporučivao klesane okvire za vrata i prozore: VOJESLAV MOLĚ (bilj. 6), 151, nr. 21; 153, nr. 26; METOD HRG, JOSIP KOLANOVIĆ (bilj. 3), 13. Pored navedenih publiciranih, postoji još nekoliko neobjavljenih dokumenata koji posvjedočuju taj vid djelatnosti Petra Berčića, no to je tema nekoga drugog rada.

10 Dana 26. siječnja 1481. godine obvezali su se klesari Radmil Ratković i Mihovil Milasinjić načiniti Luki Petelinoviću kamenicu za ulje: ... *Ibique ser Lucas Petelinich cuius Sibenici conuenit cum magistro Radmillo Ratchouich et magistro Michaelae Milasignich lapicidis cuius Sibenici ibidem presentibus ac in parte et in solidum conuenientibus ad faciendum vnam pillam de petra alba bona salda et de bona petra et sufficienti pro oleo capacitatis modiorum a viginti usque viginti quatuor ... ad rationem soldorum quadraginta paruorum pro singulo modio...* (DAZD, ŠNA, Kut. 21/II, Gregorio q. Lorenzo, Sv. c, fol. 14–14'). Proizvodnja kamenica za ulje nipošto nije bila tek običan klesarski posao. Zapravo je bila profitabilnija, ali i riskantnija od izrade klesanih arhitektonskih elemenata pa se ni ozbiljni majstori poput Ratkovića nisu ustručavali od takvih narudžbi (vidi bilj. 36 i 37).

11 DAZD, ŠNA, Kut. 17/I, 17/II, 17/III, Ilija Banjvarić, F 13/a4, fol. 154'–155; Ibid., fol. 160'–161; Ibid., fol. 161–161'; VOJESLAV MOLĚ (bilj. 6), 152–153, nr. 23, 24, 25.

12 Vijesti vezane uz Ratkovićev angažman u Fermu uglavnom su prosredne. Dana 23. listopada 1469. godine pojavio se kao jamac u ugovoru kojim se Ivan Hreljić obvezao isporučiti preostali kamen za gradnju crkve sv. Marije u Fermu, vidi u: EMIL HILJE, *Šibenski graditelj i klesar Ivan Hreljić u svjetlu arhivske građe*, Ars Adriatica, 3 (2013.), 135–158, prilog br. 6. Nešto poslije, 9. studenoga iste godine, Ratković je primio pedeset dukata od operarija gradnje rečene crkve: ... *Ibique magister Radmillus Ratchouich lapicida cuius Sibenici sponte ductus confessus et contentus fuit se habuisse et recepisse a ser Georgio Lignicich, asserentis se commissarium comunitatis ciuitatis Firmi, ducatos quinquaginta auri venetos boni et iusti ponderis, quos ducatos 50 ut supra dictus ser Georgio dixit se habuisse et recepisse a ser Petro de Iacobo de Nicolao de Firmo ibi presente et hoc ratificante, quam quidem quantitatem dictus Radmillus habere debebat a*

dicta comunitate Firmi ex conventione habita inter eos in ciuitate Firmi cum ser Georgio domini Ioannis et ser Antonio magistris Octauiani operariis ecclesie Sancte Marie in castello ciuitatis Firmi. De quibus ducatis 50 auri ut supra idem magister Radmillus per se et suos heredes et successores fecit (finem – prekržiženo) dicto ser Georgio Lignicich nomine quo supra finem, quietationem, absolutionem et pactum de vterius non petendo... (DAZD, ŠNA, Kut. 4, 5, 6, 7, Georgius de Dominicus, Sv. 3/IId, fol. 9'). Za sada možemo tek pretpostaviti da je Ratković i poslije nastavio isporučivati kamen u Fermo, zato što su 27. kolovoza 1470. godine mornari na njegovu brodu preuzeli novce za kupovinu žita prigodom puta u Marche i Abruzzo, a poništenje toga ugovora 13. listopada iste godine svjedoči da je plovidba uspješno obavljena: ... *Ibique Matheus Marchouich et Georgius Iachobi /Iachobi/ habitatores Sibenici marinarii ambo et nauigantes imbarchosio Radmili lapicide habuerunt et manualiter receperunt impresentia mei notarii et testium suprascriptorum a magistro Gregorio Miroseuich sutore ducatos decem et octo auri, pro quibus denariis predicti Matheus et Georgius promisserunt et se obligauerunt emere de frumento predicto magistro Gregorio in hoc primo vigayo (!) quo sint ituri impredicto barchosio ultra ad partes Marche uel Abrucii et dictum frumentum conducere in dicto vigayo huc Sibenicum ...* (DAZD, ŠNA, Kut. 19, F B/I, A. de Martinis, fol. 188'). Međutim, Ratković je još 18. kolovoza 1469. godine u Marchama trgovao solju (DAZD, ŠNA, Kut. 18/II, Cristoforo q. Andree, F a, fol. 30) pa je moguće da je i isporuka kamena u Fermo bila tek dio razgranatije trgovačke djelatnosti.

13 Vidi CVITO FISKOVIĆ (bilj. 6, 1953.), 63–64; PAVUŠA VEŽIĆ (bilj. 6), 37–42; PAVUŠA VEŽIĆ, *Kapela Sv. Nikole Jurja Dalmatinca u crkvi Marijinog Navještenja u Pagu*, Crkva i samostan paških benediktinki. Zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa održanog u Pagu 25. rujna 2004. godine posvećen uspomeni opatice Gertrude Magaš, (ur.) Miroslav Granić, Matica hrvatska Pag; Samostan benediktinki sv. Margarite u Pagu, Pag, 2010., 177–182.

14 Vidi EMIL HILJE, *Andrija Aleši i stambeno graditeljstvo u Splitu sredinom 15. stoljeća*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 29 (2005.), 45.

15 U terminologiji srednjovjekovnih spisa riječi »balkon« ili »balkonata« nipošto nisu jednoznačne niti se dosljedno koriste. Pod takvim se izričajima često podrazumijevaju nešto raskošnije koncipirani prozori, a tek u pojedinim slučajevima »pravi balkon« istaknuti u prostor, na koje se može izaći. No taj istak u prostor obično je minimalan, kao što svjedoče dobro sačuvani primjeri na zadarskim palačama Ghirardini i Nassis.

16 Radi lakšeg razumijevanja odnosa cijena koje se pojavljuju u citiranim dokumentima treba imati na umu da je u drugoj polovini 15. stoljeća u Šibeniku jedan dukat vrijedio 6 libara, jedna libra vrijedila je 20 solada, a jedan solad 12 malih denara – obola. To znači da je u ovom slučaju stopa jednostavnije obrađenog kamena za vrata dućana koštala 9,5 solada, to jest 0,475 libre. Ako količinu kamena potrebnog za okvir vrata dućana procijenimo na dvadesetak stopa, onda bi pojedina vrata koštala nešto manje od deset libara, dakle četverostruko manje od kućnog portala. Tako značajna razlika vjerojatno je tek manjim dijelom prozlazila iz nešto veće složenosti i masivnijih blokova kamena od kojih su se sastavljali kućni portali, a znatnijim dijelom iz toga što su reprezentativni kućni portali bili bogatije ukrašeni. Zapravo, u ovom konkretnom slučaju može se zaključiti da navedena vrata za dućan i balkoni nisu uopće imali nikakvih ukrasa, nego su se sastojali od jednostavnih klesanih kamenih blokova.

17 Vidi Prilog br. 1.

18 Vidi EMIL HILJE (bilj. 14), 47.

19 U spisima šibenskog bilježnika Christofora q. Andree, na mjestu gdje bi se navedeni ugovor trebao nalaziti (DAZD, ŠNA, Kut. 18/I, F B, fol. 26'), uopće nema dokumenta pod tim datumom.

20 ... *Ibique magister Luchas Radelich marangonus nauigiorum ex vna parte et magister Radmil Ratchouich lapicida habitator Sibenici ex parte altera habentes inter se certas differentias occasione aliquorum laborerorum lapidis et vnus barcosii et cetera, se compromiserunt ... in ser Simonem Tauulich et in ser Dominicum quondam ser Laurentii (ad – prekržiženo) ac in magistrum Iohannem Pribislaflich et in magistrum Petrum Berscich lapicidas ... suis iudicibus compromissariis...* (DAZD, ŠNA, Kut. 18/I, Cristoforo q. Andree, F d, fol. 24).

21 ... Nos Simon Tauilich, Dominicus quondam ser Laurentii, magister Johannes Pribislaflich et magister Petrus Bersich lapicide, iudices arbitri ac compromissarii assumpti et electi hodie per infrascriptas ambas partes, ad audiendum et videndum omnes et singulas differentias (inter – prekrizeno) existens inter partes infrascriptas, visa per nos petitione summarie facta per magistrum Radmilum occasione certorum laboreriorum lapidi et per magistrum Lucam Radelich occasione certi barcosii noui per dictum magistrum Lucam facti et constructi et cetera, auditis etiam propositionibus hinc inde propositis et multis aliis verbis ex utraque parte, viso etiam compromiso ... concorditer promuntiamus: Primo quod Radmil Ratchouich suprascriptus per se et suos heredes et successores teneatur et debeat explere et perficere (totum – prekrizeno) seu complere aut completri facere totum illud opus quod idem Radmil obligatus est perficere iuxta formam et continentiam conuentionis facte inter ipsas partes uti constat in notis Christofori Andree sub 1458, die VI^a mensis septembris, et hoc usque per totum mensem Iunii proxime futurum, sub pena in instrumento preallegato contenta. Et quod ipse magister Radmil etiam teneatur et obligatus sit facere illam fenestram ad angulum muri domus dicti magistri Luce quemadmodum est fenestra ad angulum muri domus (ser – prekrizeno) heredis ser Iohannis Tobolouich in qua ad presens habitat ser Damianus eiusdem filius, videlicet illius altitudinis et latitudinis ac eius planam et /et/ medionos concedentes. Insuper idem Radmil teneatur ad dictum tempus dedisse dicto magistro Luce duas planas lapidis concedentis pro balchonis domus dicti magistri Luce et fratris eius. Item terminamus et sententiamus quod dictus Radmil per se et suos heredes et successores obligatus sit dare et soluere dicto magistro Luce uel eius heredibus ad omnem eius uoluntatem libras quadraginta quinque paruorum pro resto et saldo siue calculo omnium dictarum partium rationum, et quod ipse magister Lucas teneatur dedisse et assignasse dicto Radmillo barcosium per dictum magistrum Lucam constructum et factum cum eis antena et timone, libere et expedite sine aliqua contradictione, sub pena quarti pluris valore dicti barcosii. Et in expensis scripturarum huius sententie et compromissii dictas ambas partes per medium equaliter condemnamus.... (DAZd, ŠNA, Kut. 18/I, Cristoforo q. Andree, F d, fol. 24–24’).

22 ... Ibiq magister Georgius Radelich marangonus ... fecit ... procuratorem ... Michaellem Radelich fratrum suum ... et hoc specialiter ad petendum, exigendum et recuperandum omnia et singula sua et fratris sui Luce calafati nunc militatis in Oriente debita seu credita sibi a quibus uis debenda et tenenda Sibenici et ubique locorum, maxime debitum sibi debendum a magistro Radmillo lapicide ex vno barchosio quod fuit fabricatum a dicto magistro Luca et quem barchosio uendi faciendum et cetera ... (DAZd, ŠNA, Kut. 17/I, 17/II, 17/III, Ilija Banjvarić, F 13/e, fol. 54’).

23 Braća Marko i Grgur Grubišini se u dokumentima pojavljuju s različitim varijantama prezimena: Grubišić, Petračić, Petričić i Petročić. Šibenskim su naručiteljima tijekom četrdesetih i pedesetih godina 15. stoljeća isporučivali različite klesane dijelove koje su dovozili s Brača, u rasponu od kamenica za ulje pa do složenih narudžbi za čitave ansamble klesanih dijelova za kuće.

24 Brački klesar Grgur Grubišić (to je zapravo Grgur Petračić – vidi bilj. 23.) obvezao se 1. svibnja 1459. godine bojadisaru Mateju Bogafčiću isporučiti dvadeset i tri stube, poput onih na kući Tome Mirse, te okvire za vrata navrh tih stuba, poput onih na Matejevoj konobi, sve za cijenu od četrdeset libara (DAZd, ŠNA, Kut. 18/I, Cristoforo q. Andree, F c, fol. 23’).

25 ... Ibiq magister Matheus Bogafcich tinctor de Sibenico per presens instrumentum conuenit ita cum magistro Radmillo Ratchouich lapicide de Sibenico hoc modo videlicet: quod si dictus magister Radmil non recuperabit aliquos decem et septem scallinos et vnam portam a quibusdam magistro Marco et magistro Gregorio Petrach fratribus de Bratia uti erunt obligati dicto magistro Mateo dictum opus daturus et cetera ut constat in instrumento manu mei notarii, quod ipse magister Radmil teneatur et debeat huc ad ripam maris in terra conduxisse (!) dictos scallinos XVII, uti constat in preallegato instrumento, similiter et portam et illum mortarium a piscando gallaum, hinc ad festum Resurrectionis Domini proxime futurum, pro quo opere siue laborerio idem magister Radmil habere debeat libras viginti quatuor paruorum, de quibus libris XXIII paruorum confessus fuit habuisse a dicto magistro Matheo libras duodecim paruorum et brachia XVIII° rassic, quam rassicam idem magister Matheus habebat in pignore

a dictis fratribus pro parte laborerii quod ipsi erant obligati conducturi. Et causa quo magister Radmil dictum opus non potuerit recuperare, neque ipse solus dare dictum opus ut supra quod idem Radmil teneatur dicto magistro Mateo restituere dictas libras XII ab ipso receptas et dictam rassam... (DAZd, ŠNA, Kut. 18/I, Cristoforo q. Andree, F e, fol. 88); JOSIP KOLANOVIĆ (bilj. 1), 277, bilj. 145.

26 Ratkovićev kamenolom na Braču spominje se 10. siječnja 1464. godine u susjedstvu kamenoloma koji je klesar Antun Radoević, stanovnik Hvara, prodao klesaru Maroju Ratkoviću iz Dubrovnika, stanovniku Brača: ... Ibiq magister Anthonius Radoeich lapicide habitator nunc Lesine ... ex causa uenditionis dedit ... magistro Maroio Ratchouich lapicide de Ragusio habitatori Bračie ... medietatem vnus sue petrarie et (!) fuit quondam Luxe fratris dicti Antonii ... in dicta insula Bračie, iuxta petrariam Radmili lapicide et alios suos confines... (DAZd, ŠNA, Kut. 17/I, 17/II, 17/III, Ilija Banjvarić, F 13/e, fol. 6’).

27 To je već spomenuti Ratkovićev suradnik koji je zajedno s njim 1459. godine radio na kapeli u crkvi sv. Frane (vidi bilj. 11.). Inače, Mihovil je bio sin istaknutoga šibenskog protomajstora klesara Antuna Vlatkovića, a njegove veze s Ratkovićem potvrđuju još neki dokumenti. Dana 23. prosinca 1458. godine pojavili su se zajedno u svojstvu svjedoka (DAZd, ŠNA, Kut. 16/IV, Karotus Vitalis, F15/IIe, fol. 148), a 28. prosinca 1462. Antun je izabran za zastupnika Mihovila Cvitanova i Ivana Mlednića u njihovu sporu s Ratkovićem (vidi bilj. 28.). Dana 11. siječnja 1463. godine Ratković je dao kalafatu Luki Radeliću u najam barku koja je u Splitu, uz uvjet da na putu u Šibenik ode na Brač i otamo preveze neki kamen, uz odobrenje Mihovila Antunova: ... Ibiq magister Ratmillus Ratchouich lapicide de Lesina habitator Sibenici dedit et concessit plenissimam licentiam magistro Luce Radeglich calafato de Sibenico presenti et stipulanti, quod ipse magister Lucas accipere possit vnum barchosium eiusdem magistri Ratmilli quod est Spaleti et omnia coreda et pertinentia et res ipsius barchosii et cum ipso nauigare Sibenicum. Ac etiam si uidebitur ipsi magistro Luce transferre se ad insulam Bracie cum eo barchosio ipsumque ibi lapidibus onerare et inde ipsos lapides cum ipso barchosio portare Sibenicum, dummodo hec fiat cum assensu et uoluntate magistri Michaelis quondam Antonii lapicide de Sibenico, ad cuius instantiam dictum barchosium fertur sequestratum fuisse Spaleti. ... (DAZd, ŠNA, Kut. 16/V, Karotus Vitale, F 15/IIIb, fol. 6–6’). Dana 29. svibnja 1470. godine Ratković je izabrao Mihovila za svojega zastupnika u poslovima vezanim uz putovanje broda na Brač (DAZd, ŠNA, Kut. 4, 5, 6, 7, Georgius de Dominicus, Sv. 3/Io, fol. 36’).

28 ... Ibiq ser Michael quondam Ciuitani ciuis Sibenici qui dixit ser Iohannem Cimaturich ciuem Sibenici nomine ipsius ser Michaelis numerasse magistro Ratmillo Ratchouich lapicide de Lesina libras triginta vnam paruorum pro certis lapidibus albis quos idem magister Ratmillus dare debebat sibi ser Michaeli, et se habuisse pedes 32 lapidum dicti magistri Ratmilli in dicta ratione, extimatas libris XI per magistrum Georgium prothum ecclesie Sancti Iacobi de Sibenico, et per consequens ipsum magistrum Ratmillum restare debitorem ipsius ser Michaelis de libris viginti paruorum, et ser Iohannes Mlednich ciuis Sibenici qui dixit se habere debere a dicto magistro Ratmillo libras viginti septem paruorum que fuerunt precium vnus barce alias per ipsum uendite eidem magistro Ratmillo, et soldos 28 paruorum pro vna procura et publico ac recommendatione ipsius(s) quam ipse alias fieri fecit pro exigendo dictam pecuniam, omni modo, uia, iure (et) forma quibus ipsi melius sciuerunt ac potuerunt simul et insolidum suum certum nuntium, actorem, factorem, negotiatorem, gestorem, uerum legitimumque procuratorem fecerunt, ordinauerunt ac constituerunt magistrum Michaellem lapicidam filium quondam magistri Anthonii prothi de Sibenico... (DAZd, ŠNA, Kut. 16/V, Karotus Vitale, F 15/IIIb, fol. 1’-2).

29 Zbog oštećenja na sveščiću nije moguće utvrditi točan datum. Prema dokumentima koji prethode i slijede, to je bilo između 21. i 23. rujna.

30 O suradnji s Mišljenovićem vidi bilj. 33. Iako je Pafko (Pavao) Mišljenović (Mihovilić) jedva zamijećen u stručnoj literaturi (vidi u: IGOR FISKOVIĆ (bilj. 1), 159, 170.), izvorna arhivska građa otkriva da je bio vrlo aktivan od ranih šezdesetih godina pa sve do kraja 15. stoljeća, baveći se najrazličitijim vrstama kamenarskih poslova.

31 Manje su kamenice obično imale zapremninu od dvadesetak modija, a veće između četrdeset i pedeset (vidi bilj. 10, 36 i 37). Dakle, u ovom je slučaju u pitanju izrazito velika kamenica, od oko 375 litara zapremnine.

32 ... *Ibique ser Gregorius Bogafcich (tinctor – prekrizeno) ciuis Sibenici ex vna parte et magistri Radmil Ratchouich et Pafchus (prazno) sotii de Sibenico inparte et insolidum ex parte altera pro faciendo infrascripta laboreria taliter inuicem conuenerunt et voluerunt pro eorum intelligentia vulgari sermone annotari videlicet: I predicti compagni maistri siamo tegnuadi meter la pilla de ser Griguol Bogafcich sourascritto la qual fo de pre Zorzi Cessarich dala Braza de moza circa 100, quando la serà conduta in terra ala riu del mar, sotto la scalla granda de piera dela caxa del' abitation del ditto ser Griguol, et cauar la fossa doue die' star la ditta pilla et cauar tanto quanto la ditta pilla auanza sopra terra per pie vno uel circa. Et tutto questo zo è condur et cauar la ditta fosse a spexe de ditti maistri e per si fato modo che la ditta pilla stia ben. Item i ditti maistri in parte et in solidum siano tenuti et obligati far de piera bianca el muro de verso la strada, quello che al presente hē de tufo de grosseza de vno piè et che le piere predite bianche siano incastrate l'una uel alia per modo non si posano cauar. El qual muro bianco die' esser da terra fina sotto i gradi dela ditta scalla et el fondamento a raxo cum el terren die' far i diti maistri. Et el dito ser Grigor dar le piere negre per dito fondamento, et la calcina si per la fondamento chome etiam per la porta et muro bianco. Et far dita fundamenta et muro sufficiente, et la porta che al presente i diti maistri debia remouerla et farla la romagna alta piè quatro in luxe e larga in luxe piè 3 1/3. El qual tutto laur zo è condur la pilla della marina qui de Sibenico et meterla sotto la scalla ut supra, e far el fondamento et el muro bianco come se dixē de soura, e mouer la porta ut supra. Tuti i diti maistri in parte et in solidum a tute et cadaune lor spexe se obligano de far, saluo ser Grigor sia tegnudo dar calcina et le piere (v – prekrizeno) negre per el fondamento et non altro. Item i diti maistri siano obligadi rebater la ditta pilla de dentro via et far i buxi per el chuuerchio. Et el dito ser Griguor per tuta la sou-rascritta opera...* (početak sljedeće stranice oštećen). (DAZd, ŠNA, Kut. 18/III, Cristoforo q. Andree, F b, fol. 128-128'). Ugovor je zaključen 28. lipnja 1477. godine, kada su Pafko i Radmil izjavili da su od gospodina Grgura primili ostatak isplate od deset libara: ... *Ibique contrascripti magistri Pafchus et Radmilli contenti et confessi fuerunt se habuisse et recepisse ab introscripto ser Gregorio libras decem paruorum pro resto et completa solutione introscripti laborerii...* (DAZd, ŠNA, Kut. 18/III, Cristoforo q. Andree, F b, fol. 124, in margine). Vjerojatno zbog greške bilježnika, navedena zabilješka se ne nalazi uz ugovor na koji se odnosi, nego četiri folije ispred, pored jednoga drugog graditeljskog ugovora koji nema veze s Ratkovićem i Mišljenovićem.

33 Radmil Ratković se u šibenskoj arhivskoj građi spominje između 1453. i 1489. godine u više od osamdeset dokumenata, uz uočljive praznine od 1454. do 1456., 1465. do 1466. i 1473. do 1474. godine (možda vezano uz njegove angažmane u Pagu i Fermu). Osim dokumenta koji su navedeni u ovom radu, vrijedi spomenuti i one koji potvrđuju njegove veze s drugim istaknutim majstorima, poput Petra Berčića, s kojim je 1472. godine zajednički posjedovao brod (DAZd, ŠNA, Kut. 18/II, Cristoforo q. Andree, F d, fol. 30'-31; Ibid., F e1, fol. 97, 106). Znakovito je da se Ratković 14. veljače 1467. godine pojavio kao svjedok, zajedno s graditeljem Grgurom Hromčićem, u dokumentu sročenom u sakristiji katedrale (DAZd, ŠNA, Kut. 18/I, Cristoforo q. Andree, F g, fol. 47'), možda ne sasvim slučajno, jer je upravo te godine posvjedočena njegova suradnja s Dalmatincem u Pagu. Posebno su pak zanimljivi dokumenti koji otkrivaju poslovnu suradnju s klesarom Pafkom Mišljenovićem (Mihovilićem). Njih dvojica su se već 19. rujna 1476. godine pojavili zajedno kao svjedoci (DAZd, ŠNA, Kut. 18/III, Cristoforo q. Andree, F b, fol. 126), nekoliko dana nakon toga navedeni su kao poslovni partneri (DAZd, ŠNA, Kut. 18/III, Cristoforo q. Andree, F b, fol. 128), a 4. lipnja 1477. godine Mišljenović je primio od Grgura pok. Lovre sedamdeset i tri libre i devet solada, prema nalogu prokuratora katedrale Jakova Naplavčića, pri čemu se Ratković pojavio kao svjedok (DAZd, ŠNA, Kut. 18/III, Cristoforo q. Andree, F c, fol. 50'). Konačno, još 29. srpnja 1480. godine njih su se dvojica našli zajedno u katedrali, ispred krstionice, kada je Mišljenović izabrao zastupnika, a Ratković svjedočio (DAZd, ŠNA, Kut. 18/III, Cristoforo q. Andree, F h, fol. 76'). Ako tomu pridružimo i podatak da je Nikola Firentinac 22. veljače 1479. godine u Trogiru

uzeo Radmila za svoga zastupnika (DAZd, ŠNA, Kut. 18/III, Cristoforo q. Andree, F III/f, fol. 35'-36; CVITO FISKOVIĆ (bilj. 6, 1962.), 188.), moglo bi se pretpostaviti da je Ratković tijekom kasnih sedamdesetih godina ponovo radio na katedrali, to jest da se Firentinac u prvo vrijeme svoga angažmana kao protomajstor katedrale oslonio na već provjerene majstore.

34 Na kući Ivana Vojnovića dio graditeljskih radova je dvije godine prije izvodio marangon Juraj Skabinja Mainić, o čemu svjedoči ugovor od 21. svibnja 1479. godine: ... *Ibique Ioannes Voynouich de Sibenico ex vna parte et magister Georgius Schabigna dictus Maignich murator et marangonus ex alia parte fecerunt voluntarie et contraxerunt inter se conuentiones infrascriptas pro laboreriis et fabricis infrascriptis per ipsum magistrum Georgium in domo dicti Ioannis in contrata Sancte Trinitatis, iuxta tenorem vnus cedulae per ipsas partes mihi presentate, scripte uti dixerunt de eorum voluntate manu magistri Andree Iurich cimatoris ibi presentis et dicentis scripisse ipsam cedulam de voluntate ipsarum partium, cuius cedulae tenor talis est uti infra sequitur videlicet: Io ser Zuan Voginouchi fazo acordo cum maestro Zorzi Maignich marangon che me faza in caxa mia la chuuerta e chouerzera in chalcina e che me serui ben a mandamento de ogni bon maestro e che me die meter vn grondal. E mi Zuane debo meter la calcina auanti la dita caxa e anche le pianche per grondal, eli cuppi che li debo meter in caxa o auanti caxa mia mi Zuane ale spexe mie. E che die far dito maestro Zorzi dui chamini, vno vnolo in chamera e quello in chuxina cum paruanto. E che me die far la napa in chuxina de mio legname e chalcina e chuppi e ogni cossa, nome maestro Zorzi mete so fadiga e i manoali. E che dito maestro Zorzi non die chiamar a lauorar nissum altro maestro nome lui solo. E dito maestro Zorzi die hauer per so laur fato in tuto liure trenta vna zoe l 31, s -. E chel dito maestro sie tegnudo far questo laur ut supra anno comandamento de dito Zuan Voynouich soto pena de liure cinquanta de pizoli e non attendando dito maestro Zorzi che possa el dito Zuanne trouar bon maestro ale so spexe de dito maestro Zorzi Maignich. E sia habudo dito maestro Zorzi de capara in la dita raxon liure XIII, s -. E che Zuan Voynouich non e tegnudo a darli piu denari al dito maestro Zorzi fina che non compit el dito laur scripto de supra. E che maestro Zorzi deba hauer compido lo sourascrito laur per tuto luio proximo che vien. ...* (DAZd, ŠNA, Kut. 11/VII, Antonio Campolongo, F 10/Vb, fol. 107'-108). Ovaj nam ugovor ujedno otkriva da se rečena kuća nalazila u blizini crkve sv. Trojstva.

35 Vidi Prilog br. 2. Nažalost, zabilješka na margini nije do kraja napisana pa ne znamo odnosi li se na cjelovitu i konačnu isplatu.

36 ... *Ibique Ioannes Voynouich ciuis Sibenici conuenit cum magistro Radmillo Ratchouich lapicide presente et stipulante pro faciendo dicto Ioanni vnam pillam boni lapidis sine venis, bonam et sufficientem, capacitatis modiorum viginti quinque ad minus, quam pillam dictus Radmil promisit cum effectu dare dicto Iohanni usque diem octauum mensis septembris proxime futurum ... Et hoc ad rationem soldorum triginta septem paruorum pro singulo modo capacitatis, in ratione cuius pille dictus Radmillus confessus fuit se a dicto Ioanne recepisse et habuisse libras viginti duas paruorum ... Millesimo et indictione quibus supra, die 29. augusti ... Ibique contrascriptus magister Radmillus confessus fuit ultra contrascriptis libris XXII se habuisse et recepisse a contrascripto Ioanne Voynouich libras viginti quatuor paruorum, in ratione alie pille fiende loco contrascripte pille, que pilla fienda esse debeat capacitatis modiorum quadraginta uel circa ... eam pillam fiendam dare teneatur per totum mensem septembris proxime futurum.* (DAZd, ŠNA, Kut. 18/IV, Cristoforo q. Andree, F IVa, fol. 68). Zanimljivo je usporediti odnos cijena kamenica za ulje i kamenih elemenata za vrata i prozore. Ako je uobičajena cijena kamenica iznosila između libre i pol i dvije libre po modiju zapremnine, onda je prosječna kamenica koštala kao sedam ili osam jednostavnih prozora, a veća kamenica bila je gotovo dvostruko skuplja od kućnog portala.

37 *Coram prefato magnifico domino comite et capitaneo Sibenici et eius curia comparente Ioanne Voynouich de Sibenico et petente compelli magistrum Radmillum lapicidam de Sibenico presentem, ad sibi dandum et consignandum ad ripam maris sub Sibenico vnam pillam siue vnam lapideam ab oleo tenute modiorum 40, pro qua habuit pro parte pretii librarum 46 paruorum, quam pillam dictus magister Radmillus facere sibi debet in insula Bracie et eam conducere Sibenici, et conduxisse debebat ad diem 8. mensis septembris proxime elapsi et tamen non conduxit, iuxta*

conuentiones suas notatas manu ser Christofori Andree notarii comunis Sibenici, aut sibi dari licentiam quod possit emere aut accipere ad nabulum et afflictum vnam aliam pillam illius tenute conuente, expensis, damnis et interesse ipsius magistri Radmilli, quia hoc tempore indiget quam maxime habere ipsam pilam. Et respondente dicto magistro Radmillo non potuisse conducere ipsam pillam siue vnam, propter contraria tempora, et quia non admitteretur neque acceptaretur ad illum locum ad conducendum ipsam vnam propter pestem que est hic Sibenici et quod quamprimum erunt bona tempora et ipse potuerit illuc ire absque impedimento pestis, ipse conducet ipsam pilam. Et replicante dicto Ioanne quod alii magistri et alie persone conduxerunt ex dicta insula Sibenicum lapides et pilas et non habuerunt contraria tempora neque repulsam propter aliquam pestem, prefatus magnificus dominus comes et capitaneo cum sua curia, intellectis iuribus partium, tandem statuit terminum ipsi magistro Radmillo presenti ad dandum et consignandum dictam pilam siue vnam ab oleo conductam sub Sibenico ipsi Ioanni iuxta conuentiones suas, amodo usque ad dies viginti proxime futuros. Alioquin elapso ipso termino liceat ipsi Ioanni et possit emere aut accipere ad afflictum vnam consimilem pilam conuentionis sue, omnibus expensis, damnis et interesse ipsius magistri Radmilli. (DAZd, Općinski arhiv Šibenika, Kut. 1, Sv. VI, fol. 131).

38 Juraj Mainić Skabinja, podrijetlom iz Prhova, već je spomenut u vezi s radovima na Vojnovičevoj kući (vidi bilj. 34), a postoje podaci i o njegovim drugim angažmanima na gradnji stambenih zgrada. Inače, Ratković i Skabinja su još 29. svibnja 1470. godine bili zajedno navedeni na popisu dužnika kapetana broda Antuna Antunova (DAZd, ŠNA, Kut. 19, Antonio de Martinis, F B/I, fol. 161), vjerojatno u vezi s nekim troškovima prijevoza.

39 Mihovil je bio sin klesara i kipara Andrije Budčića, još jednoga istaknutog majstora iz kruga Jurja Dalmatinca.

40 Luka Kušalović (Kušalica) započeo je karijeru kao pomoćnik Ivana Pribislavljića i zajedno s njim bio zaposlen na gradnji šibenske katedrale: DAZd, ŠNA, Kut. 11/IV, 11/V, Antonio Campolongo, F 10/III, fol. 205^v-206; Ibid., fol. 217-217^v; DAGOBERTE FREY, VOJESLAV MOLÈ (bilj. 2), 140, doc. nr. 45, 46. Poslije se osamostalio pa je radio i na sakralnim i na profanim građevinama.

41 Ludovik (Alojzije) Augustinov iz Monze stupio je 1. veljače 1459. godine na petogodišnji nauk kod šibenskog klesara Matka Stoislavljića (DAZd, ŠNA, Kut. 17/I, 17/II, 17/III, Ilija Banjvarić, F 13/a3, fol. 135^v). Zacijelo je već tada s njim otišao u Pag (za Stoislavljićev angažman u Pagu vidi u: DAGOBERTE FREY, VOJESLAV MOLÈ (bilj. 2), 157–158, doc. nr. 114), a budući da se poslije u Šibeniku relativno rijetko spominje, moglo bi se zaključiti da je znatan dio svoje djelatnosti vezao upravo uz gradnju novoga Paga, na što upućuju dokumenti iz 1480. i 1481. godine, koji potvrđuju da je u Pagu surađivao sa šibenskim graditeljima Pafkom Mihovilićem (Mišljenovićem) i Jurjem Radelićem (DAZd, ŠNA, Kut. 18/III, Cristoforo q. Andree, F III/h, fol. 101^v; DAZd, ŠNA, Kut. 11/III, Antonio Campolongo, F 10/VII, fol. 51^v, 67).

42 ... *Ibique Ioannes Voinouich ex vna, item magister Radmillus Ratchouich lapicida ciues Sibenici parte ex altera se compromiserunt de iure (et) de facto siue de altero tantum in magistros Georgium Mainich, Michaelum quondam Andree Budcich, Lucam Ratchouich siue Cusalouich et Lodouicum quondam ser Augustini de Munza murarios et lapicidas ciues Sibenici de et super differentiis quas habuerunt et habent inter se de quibusdam lapidibus albis apportatis et conductis de insula Corzule, cum omnibus dependetiis et emergentiis ex dictis lapidibus et eorum occasione, exceptis quibusdam scalis siue scalinis ex dictis lapidibus, quas scalinas uoluerunt subiacere presenti compromisso...* (DAZd, ŠNA, Kut. 21/IV, Gregorio q. Lorenzo, Sv. h, fol. 112^v).

43 ... *Nos magistri Georgius Mainich, Michael quondam Andree Budcich, Nicolaus (!) Ratchouich siue Cusalouich et Aluisius quondam ser Augustini*

de Munza ciues Sibenici, murarii et lapicide assumpti et electi iudices arbitri arbitratores et amicabile compositores per Ioannem Voinouich ex vna et per magistrum Radmillum Ratchouich lapicidam ciues Sibenici partibus ex altera ... de et super omnibus differentiis quas dicte partes habuerunt inter se, de quibusdam lapidibus albis conductis per dictum magistrum Radmillum de insula Corzule cum omnibus et singulis dependetiis et emergentiis et eorum occasione, exceptis quibusdam scalinis ex dictis lapidibus ... condemnamus, arbitraria et arbitramentaria in modum vt infra. Et produxerunt quamdam cartam descriptam tenoris infrascripti videlicet: Dela differentia de Zuan Voinouich e maistro Radmil. E primo per ma(n)dar a laour piere a Corzola, metemo che debia auer al zorno S 8, val L (prazno) S (prazno). E dela piera schieta lui ha laourado merita auer S 3 per chadaun pè, val L (prazno) S (prazno). E per la porta saxi con bastoni a ser Zorzi Dobroieuch merita auer S 6 per chadaun pè, val L (prazno) S (prazno). E per quante fenestre saraxinesche lui ha fato merita auer per suo laour L 5 per chadauna val L (prazno) S (prazno). Item per dui denti ouer modiuni fati per le fenestre merita per chadaun che ha dui buxi S XIII debimo, et quelle che hè de vn buxo S XII. E dela piera che hauisse spizo dito maistro Radmil volemo che la paga al prexio che vien dita piera a ser Zuan Voinouich tuta quella piera se retrouarà auer tolto dito maistro Radmil, val L (prazno) S (prazno). E per la piera dela porta che ha dado ditto maistro Radmil a Andrea maistro dele calchare metemo a S 5 lo pè, val L (prazno) S (prazno). Inponentis dictis partibus solutionem perpetuam de (supra – prekriženo) eorum differentiis suprascriptis et mandantes dictis partibus hanc nostram sententiam obseruare debere sub pena in compromisso contenta, condemnantes dictas partes in expensis scripturarum huius cause... (DAZd, ŠNA, Kut. 21/IV, Gregorio q. Lorenzo, Sv. h, fol. 113-113^v).

44 Vidi Prilog br. 3. Uz navedene ugovore s Matejem, Martinom i Grgurom Bogafčićem treba spomenuti i to da je 6. siječnja 1480. godine Mihovil Bogafčić zbog nečega tužio Ratkovića (DAZd, Općinski arhiv Šibenika, Kut. 1, Sv. V, fol. 66). Makar za sada ne raspolažemo podatkom o čemu je bila riječ, sasvim je moguće da je Radmil izvodio neke radove za još jednog člana porodice Bogafčić.

45 Za nadati se je da će neka buduća cjelovitija istraživanja šibenskoga gotičkog stambenog graditeljstva omogućiti jasniji uvid u taj iznimno vrijedan, a pomalo zanemaren dio šibenske graditeljske baštine (vidi bilj. 52).

46 Vidi u: EMIL HILJE (bilj. 14), 48.

47 Vidi bilj. 9.

48 Vidi u: IGOR FISKOVIĆ, *Utjecaji i odrazi Jurja Dalmatinca u Šibeniku*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 3–6 (1979.–1982.), 131–135.

49 Takva je praksa s jedne strane djelovala kao kočnica likovnog napretka, jer su se neki stari modeli i oblici nastavljali koristiti bez obzira na njihovu arhaičnost, a s druge strane kao zamašnjak, jer su se pojedini novi oblici, kada bi se jednom pojavili, vrlo brzo širili.

50 Vidi u: IGOR FISKOVIĆ, *Dalmatinski prostori i stari majstori*, Književni krug, Split, 1990., 111–112.

51 Jedan od takvih specifičnih elemenata je svjetlosni otvor ostavljen između dva nadvratnika, postavljena paralelno jedan iznad drugog, čija učestalost u šibenskom stambenom graditeljstvu svjedoči o karakterističnom ponavljanju i trajanju jednom usvojenih oblika.

52 Na potrebu za sustavnim izučavanjem šibenskoga stambenog graditeljstva i prateće kamene plastike davno je upozorio Igor Fisković (IGOR FISKOVIĆ (bilj. 48), 131), ali nikakvi ozbiljniji pomaci u tom smjeru u međuvremenu nisu učinjeni.

53 Iako u predjelu oko crkve sv. Trojstva (Sv. Ivana) ima kuća sa sačuvanim elementima klesanih otvora iz 15. stoljeća, ni jednu od njih za sada nije moguće identificirati kao kuću Ivana Vojnovića (vidi bilj. 34).

Summary

Emil Hilje

Radmil Ratković and the Residential Architecture of Šibenik in the Second Half of the 15th Century

Three surviving contracts testify to the activity of Radmil Ratković as builder and decorator of residential apartment buildings in Šibenik. The first contract is dated June 5, 1458, and refers to the making of three rectangular doors and three balconies for the shop owned by the nobleman Stjepan Tavilić. The second, dated April 21, 1481, concerns the making of one door and window for the house of the nobleman Ivan Vojnović. The third contract dated March 5, 1483, refers to the commission of a door to be placed at the head of the staircase of the house owned by Martin Bogafčić. Along with these contracts, several other documents also testify indirectly of Ratković's activity, including some chiseled stone elements for the houses owned by the shipbuilder Luka Radelić, the dyer Matej Bogafčić, Mihovil Cvitanov, Juraj Dobroević and the lime-burner Andrija. These were rather modest commissions, and yet they indicate that – although much better known for their work on religious monuments, these outstanding master-craftsmen and builders from the circle of Juraj Dalmatinac (Giorgio da Sebenico) were also experts in building and furnishing residential housing, especially as stonemasons who enhanced the beauty and quality, value and modernity of the houses they worked on.